הלכה · משנה תורה · מפרשים · נחל איתן · ספר מדע

נחל איתן על משנה תורה, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

רבי אברהם משכיל לאיתן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נחל איתן על משנה תורה, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים

רבי אברהם משכיל לאיתן

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נחל-איתן-על-משנה-תורה-הלכות-עבודה-זרה-וחוקות-הגויים/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ב 4
הלכה י 4
פרק ג 5
הלכה ט 5
פרק ד 6
הלכה ד 6
הלכה יב 8
פרק ז 10
הלכה ב 10
הלכה ד 10
הלכה י 11
פרק ח 12
הלכה ט 12
הלכה יא 13

פרק ב

הלכה י

כל השומע ברכת השם חייב לקרוע וכו'. הכי אמר רב יהודה אמר שמואל בפ' ארבע מיתות ור' חייא פליג. וכתב הכסף משנה שדעת רבינו לפסוק דלא כר' חייא משום דהוי יחיד לגבי רב יהודה ושמואל. וכוונתו כמ"ש בפ"ק דבכורות דתלמיד האומר בשם רבו חשיבי כתרי. ודע שכן מוכח דעת הרשב"א בתשובה סוף סימן תס"ד והרא"ש פ"ד דסוכה. וכן נראה דהא קיי"ל בסנהדרין (דף ל"ו) דהרב ותלמידו נמנין שנים בדיני הוראות. והא דמשמע בראש"ש פרק הניזקין דגם בדיני ממונות בימי קדם היה חשוב לתרי. והתם קיי"ל דרב ותלמיד לא היו נחשבין אלא אחד. י"ל על פי מ"ש בחו"מ סי' ח"י דדוקא כשמלמדו בשעת הדין ועיי"ש. ומ"ש במעדני יו"ט בבכורות שאין נראה כן מפרש"י בפ"ק דנדה (דף י' ע"ב) אינו מוכרח וכמ"ש בחידושי.

ומה שהקשה בספר שער המלך הלכות יו"ט על דברי הרא"ש בסוכה מסוגיא דביצה (דף י"א) דחשיב יחיד הא דאמרו משום ר' יהושע. י"ל דשאני התם דלא נזכר כלל שם האומר. אך קשה לי מסוגיא דמגילה (דף י"ח ע"ב) גבי ר' מונא בשם ר' יהודה אומר דחשיב ליה יחידאה. וכן במו"ק (דף י"ב ע"ב) חשיב יחידאה לרשב"ג שאמר משום ר' יוסי. וי"ל על פי מ"ש בחידושי רמב"ן פרק החולץ דאפילו תרי תנאי חשיבי כחד כנגד סתמא דתנא קמא. ובזה אתי שפיר מ"ש הרא"ש בשם הרמב"ן בשלהי תענית סי' ל"ח דר' ישמעאל בר' יוסי משום אביו חשיב יחידאה. דנהי דחשיבי כה"ג תרי כמ"ש הרא"ש גופיה בסוכה ובגיטין מ"מ חשיבי יחיד נגד הת"ק. וא"ת דבפרק הערל (יבמות דף פ' ע"ב) חשיב רבי ורשב"ג כרבים נגד הת"ק דהתם. וי"ל על פי מ"ש בחידושי הרשב"א שם דמשום דמסתבר טעמייהו דרבי ורשב"ג התם קאמר הכי דחשיבי כרבים.

[**ומה** שיש להקשות על דברי הכ"מ ממ"ש רבינו בהלכות לולב פ"ז הלכה כ' הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. והוא בגמ' (דף מ"ד) דאמר הכי ר' אמי אבל רב חסדא אמר ר' יצחק דאדם יוצא ידי חובה בערבה שבלולב. והנה הרא"ש כתב דמסתבר דהלכה כרב חסדא שאמר משמיה דרבי יצחק דמסתמא קיבלה מיניה. מדלא פריש בגמ' דפליג עליה והו"ל רבי אמי חד לגבי תרי. והרב בשער המלך בהלכות יו"ט מביא בשם ספר הליכות אלי דרבינו לא ס"ל סברת הרא"ש דלחשוב כשנים אחד שאמר בשם אחד ולכך פסק התם כרבי אמי ולא כרב חסדא אמר רבי יצחק. וזהו היפך ממ"ש הכ"מ כאן לדעת רבינו דאחד האומר בשם אחד חשיבי כשנים. י"ל דמסתבר התם טעמא דמ"ד דאינו יוצא

בערבה שבלולב משום דעיקר מצות ערבה הוא ביום ז' שהרי אז דוחה שבת והא ודאי דבשבת לא היו יוצאין בערבה שבלולב דהא אין ניטל בשבת חוץ מיום ראשון. וא"כ כי היכי דנטילת ערבה שביום ז' שחל בשבת לא היה בערבה שבלולב ה"נ בשאר ימים. וכ"ש לדידן שאין אנו נוטלין ערבה רק ביום ז' זכר למקדש שהיה ניטל בז' אף בשבת. מסתמא תקנוה דומיא דמקדש ביום ז' שחל בשבת]:

פרק ג

הלכה ט

מי שהיה עושה עבודת גלולים לעצמו אע"פ שלא עשאה בידו ולא עבדה לוקה שנאמר לא תעשה לך פסל. והקשה הלח"מ אמאי היה חייב כשעשאו אחרים לו הא אין בו מעשה. ותירץ דכיון שהאחר היה עושה מעשה בשליחותו הוי כאילו עשאה הוא. ולא הרגיש דזה אינו מספיק דאיך יתחייב מחמת שליחותו על מעשה של אחר הא אין שליח לדבר עבירה. וכן הקשה בספר החינוך. ומהרי"ט בח"ב סי' ל"ז הקשה כן מדנפשיה. ואין לומר דהלח"מ סמך אמ"ש בפי"ג דהלכות שכירות דין ג' גבי ישראל שאמר וכו' חסום פי פרתי ודוש בה דאם היה הדישה שלו היה חייב. ואע"ג דאין שליח לדבר עבירה אפ"ה כיון שהפרה והדישה הן שלו. חשוב כאילו עשאה הוא בעצמו עיי"ש. דמשמע דדוקא התם דנהנה במעשה השליח הוא דאמר הכי וזה לא שייך כאן. ועוד דע"כ לא כתב שם כן אלא לדעת רש"י והטור אבל דעת רבינו שם משמע דלא היה מחייב מדאורייתא בשום אמירה להשליח אפילו בשלו עיי"ש.

והנה גם בספר יד המלך הוקשה לו מדנפשיה כקושיית החינוך ומהרי"ט ודבריו בזה דחוקין הרבה ואין מוכרחין כלל לומר דבכאן אמרינן יש שליח לדבר עבירה ויצא מכללין שבכל התורה. אלא משכחת לה בכגון שהיה השליח שוגג באיסור זה לדעת התוס' פ"ב דקידושין (דף מ"ב ע"ב) דבשוגג אמרינן יש שליח לדבר עבירה. והובא בחו"מ סי' קפ"ב וסי' שמ"ח. אי נמי שהשליח הוא מוחזק בזה לעבור דבכה"ג יש שליח לדבר עבירה. וכדאיתא בחו"מ סי' שפ"ח. ומיהו א"צ לזה רק לפי דברי בעל לח"מ דעיקר חיוב אמי שעשאו לו אינו אלא מחמת מעשה דהעושה. אך בספר המקנה כתב דטעמא משום שקנאה והושיבה אצלו דעביד מעשה. וכ"כ בעל יד אהרן בספרו מרכבת המשנה ומ"ה רבי שלמה בח"ב מספרו מרכבת המשנה כתב דמה שמושך אותה מיד האומן חשיב מעשה. ולפ"ז קושיית החינוך ומהרי"ט מעיקרא לק"מ.

אך מ"ש בספר מנחת אהרן בסנהדרין דכאן היינו טעמא כיון דמשכחת לה ע"י

מעשה אע"פ שלא עשה מעשה בידיו רק בקול ודיבור חייב ומדמה לה לחסמה בקול שכתב המגיד שלהי הלכות שכירות דכיון שישנה במעשה גמור אף החסימה בקול היא כמעשה. ולפי מ"ש בשו"ת נודע ביהודה במהדורא תנינא חלק או"ח סי' ע"ו דלא דמי נידון דידן להההיא דחסימה כלל. דהתם ראוי לעבור במעשה ולחסמה בידים עתה ומש"ה אין מעשה מעכבת בו כמו הראוי לבילה וכו'. ואילו בנידון דידן לא שייך לומר שהיה ראוי לעבור במעשה אם אינו אומן שיכול לעשות. ועוד דהתם גם לאחר שעבר וחסמה בקול יכול ג"כ לחסמה ביד ולעבור עתה במעשה משא"כ כאן אין יכול עתה לעבור אם כבר עשאה האחר אא"כ נפסק מעשה הראשון ויחזור ויעשנה. וא"כ אינו בדין לחייבו על מעשה הראשון ויתבאר עוד מזה בהל' חמץ בס"ד:

פרק ד

הלכה ד

אין אחת מערי מקלט (**בזמן הבית**) **נעשית עיר הנדחת שנאמר באחת עריך**. וכתב הראב"ד לא ידעתי מאין לו זה וכו'. וכבר נמצא כדעת רבינו בספרי זוטא הובא בילקוט מסעי רמז תשפ"ז בפרשת ערי מקלט תהיינה שלא נעשו עיר הנדחת. ואע"ג דרבינו מפיק לה מקרא אחרינא אין לחוש בכך שכן דרכו בכל מקום. ושוב ראיתי בקצת מחברים שהרגישו בזה. אמנם קשה לי דמדרשא דספרי לא שמעינן רק בשש ערי מקלט שהיו דבהו כתיב תהיינה. ואילו מדברי רבינו משמע דאין שום אחת ממ"ח עיר שהיו קולטות נעשית עיר הנדחת.

ומיהו השגת הראב"ד י"ל דדרשא זו דרבינו דמיעט ערי מקלט מעריך תליא בפלוגתא דר"מ ור' יוסי בפ"ה דמעשר שני גבי וידוי מעשר דר"מ סבר דכהנים ולוים אין מתודין שלא נטלו חלק בארץ. פי' ומש"ה אין יכולין לומר האדמה אשר נתת לנו. ור' יוסי סבר יש להם ערי מגרש. והשתא לר"מ דמשום ערי מגרש שיש להם אין יכול לומר נתת לנו. אפשר כסברת הראב"ד כאן דערי מקלט בכלל עריך של כל השבטים הן. משום שנתנו אותם מחלקיהן ובתר הנותנים מקרו. אבל לר' יוסי דמשום שיש להם ערי מגרש יכולים לומר נתת לנו ע"כ דס"ל כסברת רבינו וכמ"ש הכ"מ דכיון דכבר נתנו השבטים ללוים ואינם מיוחדים לנותנים מקרו על שמם של לוים ולא עריך של השבטים. ועפ"ז י"ל הא דלא יליף בספרי זוטא דאין אחד מערי מקלט נעשין עיר הנדחת מקרא דעריך משום דסברה כר' מאיר. אבל רבינו אזיל לשיטתו שפסק כר' יוסי בהלכות בכורים ובסוף הלכות מעשר שני שפיר יליף מעריך דאין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת. שהרי

עכשיו אין נקראין עריך דשבטים. ובזה נסתלקה השגת הראב"ד דנימא דמקרו עריך מחמת שהשבטים נתנו אותם מחלקיהן וראיה להכ"מ.

אך אכתי קשיא דמ"מ אמאי ממעטינן ערי מקלט כולן מעריך דנימא שהן בכלל עריך מחמת שהן עכשיו של לוים. וכי היכי דקיי"ל שהן בכלל אשר נתת לנו. ה"נ הן בכלל עריך. והנה ראיתי לבעל פר"ח שהקשה מסברת עצמו על דברי רבינו כאן. וכתב דהתינח בשש ערי מקלט דכיון שלא היה נותן הרוצח שכר דירתו שם. משמע שאינן מיוחדות ללוים אבל בשארי ערי הלוים שהיה נותן שכר לבעה"ב וכדאיתא בסוף פ"ב דמכות. ופסקו רבינו בהלכות רוצח. א"כ משמע ודאי שהן מיוחדין ללוים. ומסיק דטעמו של רבינו דבירושלמי פ"ט דסוטה הוא איבעיא דלא איפשטא. לענין אי ערי מקלט היו מביאין עגלה ערופה וקרינן בהו אדמה אשר ה' נותן לך וגו'. ופסקו לקולא גבי עיר הנדחת דספק נפשות להקל. והנה לא מבעיא ליה אלא במ"ב עיר אבל בששה ערי מקלט פשיטא שאינן מיוחדין ללוים עכ"ד עיי"ש.

ואני תמה דאיך אפשר לומר כן דא"כ אמאי קיי"ל גבי וידוי דלוים יכולין לומר האדמה אשר נתת לנו ומשמע דהיינו אף אותן שלקחו השש ערי מקלט. וש"מ דהן מיוחדין ללוים. ואף דקיי"ל שא"צ הרוצח להעלות להן שכר. י"ל דגזה"כ הוא דהא נפקא לן במכות מדכתיב לכם למקלט לכל צרכיכם דרוצחים. ומשום הצלת נפש רוצח בשגגה מגואל הדם אקיל ביה רחמנא. אבל מ"מ היו מיוחדין ללוים לר' יוסי דסבר דמתודין. וכך מבואר בירושלמי דמעשר שני דלר' יוסי למחלוקת ניתנו ללוים וסבר דמעלין להן שכר. ור"מ סבר דלבית דירה ניתנה להן ואין מעלין להן שכר. והיינו במ"ב עיר דליכא בהו קרא לענין שכר ופליגי בסברא. ותליא אי נימא דניתנו למחלוקת או לא. אבל בהנך ששה דגלי בהו קרא דאין מעלין שכר לא תליא כלל בהך מילתא אי ניתנו לבית דירה או לא. והיינו דבירושלמי דסוטה בעי לה סתמא ומשמע דבכל ערי מקלט מבעי לה. ואע"ג דלא פשיט לה מ"מ מבואר דתלי לה בפלוגתא אי ניתנו למחלוקת או לבית דירה והיינו פלוגתא דר"מ ור' יוסי במסכת מעשר שני שכתבתי. ופלוגתא זו היא גם בהששה ערים כמו שנתבאר.

ומעתה נתבאר ג"כ טעמו של רבינו שלא כתב בהלכות רוצח לפטור שום ערי מקלט מהבאת עגלה ערופה. דאזיל לטעמיה שפסק כר' יוסי ולדידיה כולן ניתנו למחלוקת. אך לפ"ז תגדל הקושיא על דברי רבינו כאן דאיך ממעט מעריך ערי מקלט כלל ואפילו הששה ערים. כיון דס"ל כר' יוסי דלמחלוקת ניתנו. ותירוץ הפר"ח אינו מעלה ארוכה וכדכתיבנא.

אלא נראה בכוונת דברי רבינו כאן ע"פ מאי דאיתא בספרי והובא בילקוט פרשה שופטים בפסוק וכי יבוא הלוי מאחד שעריך. יכול בבן לוי ודאי הכתוב מדבר ת"ל מאחד שעריך שנטלו שעריהם במקום אחד. יצאו לוים שלא נטלו שעריהם במקום אחד. ופירש בס' זית רענן דערי הלוים מפוזרין בכל ערי ישראל בכל שבט ושבט. וא"כ י"ל דלזה נתכוון רבינו דממעט ערי מקלט מאחת עריך. דדרשינן אותן שנטלו עריהם במקום אחד יצאו ערי מקלט שהן מפוזרין. ולא קרינן בהו אחת עריך וכנ"ל:

הלכה יב

בהמה של עיר הנדחת שנשחטה אסורה בהנאה כשור הנסקל שנשחט. הפר"ח תמה על רבינו דמשמע דס"ל דשחיטת בהמת עיר הנידחת מטהרתה מידי נבילה כמו שור הנסקל. ובגמ' מבעיא ליה לרב חסדא בהמת עיר הנדחתמהו שתהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה. לפי חרב אמר רחמנא לא שנא שחטה ולא שנא קטלה. או דלמא כיון דשחטה מהני לה שחיטה תיקו. ומשמע דדוקא בבהמת עיר הנדחת מבעיא ליה משום דלפי חרב אמר רחמנא ומספקא לן דדילמא אף בדרך שחיטה לפי חרב מיקרי ולא הוי שחיטה לטהרה מידי נבילה. אבל בשור הנסקל ששחטו משמע דודאי שחיטתו מטהרתו דהא לא כתיב ביה לפי חרב. ורבינו השוה כאן דין בהמת עיר הנדחת לדין שור הנסקללענין איסור הנאה. ומשמע דה"ה נמי לענין דשחיטתה מטרתה והניח בצ"ע.

ויש לי ליישב דעתו של רבינו ז"ל שיצא לו כן מסוגיא דחולין (דף ק"מ) דמוקי רב נחמן בר יצחק קרא דכתיב גבי צפורי מצורע חיות למעוטי צפורי עיר הנדחת שלא יביא מהן צפור השחוטה. ומזה מוכח דפשיטא ליה לרב נחמן בר יצחק דשחיטת בע"ח דעיר הנדחתמטהרת מידי נבילה עכ"פ. וא"כ לא הוה כמתה ומש"ה איצטריך קרא למעוטי. דאי איתא דשחיטתה הוי כאילו מיקטלא משום דלפי חרב אמר רחמנא לא איצטריך כלל קרא למעוטי דפשיטא דפסולה לצפור השחוטה כיון דשחיטה לא מהני בה ואנן שחיטה בעינן דושחט את הצפור על מים חיים כתיב. ובעינן עכ"פ שחיטה המטהרת מידי נבילה. דדוקא כשנמצאת טריפה איכא דמכשר בקידושין (דף נ"ז) דחשיב לה שחיטה אע"פ שאינה ראויה לאכילה. אבל כשמטמאה משמע ודאי דלכו"ע לא חשיבא שחיטה. וכ"ש לפי מ"ש התוס' בחולין דלא מכשירין להכשר מצורע רק כשראוי לבוא לכפר בפנים. ואי שחיטה לא מהני בה כלל כ"ש דמליקה לא מהני בה מידי. וא"כ איך תתכשר להקרבה לכפרה בפנים. אלא ש"מ דלרנב"י לא מבעיא כלל דשחיטת בע"ח דעיר הנדחת ודאי הוי שחיטה. ולפי חרב דאמר רחמנא דוקא כשקטלה הוא דהוי נבילה.

ומה שהקשה הפר"ח אמ"ש רבינו בדין עיסה שהיתה חציה של עיר הנדחת וחציה

של עיר אחרת דמותרת לפי שאפשר לחלקה. והא קיי"ל דבדאורייתא אין ברירה וה"נ מעורב זה בזה ודילמא מה שבא לחלק איש של עיר אחרת הוא חלק של עיר הנדחת. ובס' מרכבת המשנה לבעל יד אהרן כתב לתרץ דשאני הכא שנשתתפו קודם שנעשו עיר הנדחת ואז לא הוי עדיין האיסור בעולם. ולדידי אין זה מעלה ארוכה לדעת רבינו. דנהי דמצינו סברא זו בדברי בעלי התוספות בתמורה (דף ל' סוף ע"א) שכתבו דאם האיסור לא היה מבורר קודם תערובתו ולאחר התערובות נולד האיסור אז סמכינן אברירה ע"כ. מיהו מבואר מדבריהם שם שלא כתבו כן רק למאן דאית ליה ברירה בעלמא אפי' בדאורייתא מהני לדידיה גם בתערובות בכה"ג אם נתערב קודם שנולד האיסור. אבל למאן דלית ליה בדאורייתא בעלמא ודאי דלא מהני גם בתערובות אפילו בכה"ג.

וא"כ קמה הקושיא וגם נצבה לדעת רבינו שפסק בעלמא דלא סמכינן אברירה באיסור של תורה כמו שמבואר מדבריו בכמה מקומות ומהן ריש פ"ז דמעשר ופ"ב דקרבן פסח ופ"ו דבכורות ושארי דוכתי. ובודאי לא מהני גם בתערובות שלא היה ניכר האיסור קודם. והא דמהני גבי מחיר כלב בהלכות איסורי מזבח. יתבאר שם לפנינו בארוכה בעזה"ש. דטעמו משום דהתם איכא רוב היתר ונתבטל מן התורה ברוב. וס"ל דבכה"ג הוי כדרבנן וסמכינן ביה אברירה. אבל אי לאו ביטול לא היה מהני מה שלא ניכר האיסור קודם התערובות. והדרא הקושיא לדוכתא דאמאי מתיר רבינו כאן גבי עיסה שחציה של עיר הנדחת וכו'. וגם בשו"ת שאגת אריה סי' פ"ט הקשה קושיית הפר"ח והניחה בקושיא.

ונראה די"ל על פי מ"ש הר"ן בנדרים (דף מ"ו ע"ב) על מ"ש רבינו בפ"ז דהלכות נדרים. גבי שותפין שנדרו הנאה בחצר השותפין דאם יש בה דין חלוקה הרי אלו אסורין לכנס בה עד שיחלוקו וכו'. משמע דלאחר שיחלוקו שרו לכנס כל אחד ואחד לחלקו. ואע"ג דקיי"ל דבדאורייתא אין ברירה אפ"ה אנן סהדי שעל מנת כן נשתתפו שלא יוכל אחד מהן לאוסרו על חבירו בענין שתהא נאסרת עליו לאחר חלוקה. דא"כ אסר עליו נכסי דידיה ואינו בדין עכ"ד הר"ן ז"ל. ועפ"ז אתי שפיר ג"כ דברי רבינו כאן דמשו"ה מהני כאן ברירה להיות מותר חצי העיסה של עיר האחרת דעל מנת כן נשתתפו בתחילה שלא יאסר חלקו לאחר חלוקה מחמתו של חבירו שנדחה עירו. דא"כ הרי אסר עליו נכסי דידיה מחמת דיחוי של חבירו ואינו בדין שיוכל לאסור של חבירו:

פרק ז

הלכה ב

עבודת כוכבים ומשמשיה ותקרובות שלה [וכו'] היה אסור בהנאה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך. וכל מי שהיה נהנה באחד מכל אלו היה חייב שתים אחת משום לא תביא ואחת משום לא ידבק בידך מאומה מן החרם. הרב כ"מ הראה מקור לדברי רבינו מדאיתא בסוגיא דמכות (דף כ"ב) דאם היה נהנה מאשירה חייב שתים מלא ידבק ומלא תביא. וה"ה לנהנה מכל מילי דמשמשיה. ובאמת אין מאשירה ראיה לשאר מילי דשאני אשירה דאותה גופה היו עובדין. וכמ"ש הרמב"ן בספר המצות ולא זכרו הכ"מ. אך יש להביא ראיה לדעת רבינו מכמה דוכתי דמצינו דדרשינן קרא דלא ידבק בידך מאומה על כל מילי דהרי בפ"ק דע"ז (דף י"ב ע"ב) מייתי קרא דלא ידבק לענין איסור הנאה מריח דוורד והדס של שימוש אשירה ושם (דף ל"ד ע"ב) מייתי לה לאסור פרש עגלי עבודת כוכבים. וכן קרא דולא תביא תועבה איירי נמי בתקרובת דהא סיפא דקרא דכתיב והיית וגו' דריש ליה בהדיא אתקרובת בתמורה (דף ל'). והא ודאי דהא דדרשינן ולא תביא לאיסור הנאה אסיפיה דכתיב והיית סמיך דאיירי באיסור הנאה דדרשינן מיניה בקדושין (דף נ"ז) כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו לאסור חליפין עיי"ש.

ובזה מתורץ קושיית הפר"ח שהקשה דמנ"ל דלא תביא אשירה איירי בהנאה דאימא כפשטיא שלא יביא לביתו. ולפי מ"ש אתי שפיר דאסיפא סמיך דוהיית איירי בהנאה. וא"כ כי היכא דמצינו דוהיית איירי נמי בתקרובת. ה"נ רישא דולא תביא איירי ג"כ בתקרובת וכמ"ש רבינו. ועל פי מ"ש י"ל מה שהקשה בשו"ת נודע ביהודה במהדורא תנינא חלק יו"ד סי' ע"ח דסוגיא דע"ז (דף ל"ד) סותר הסוגיא דתמורה (דף ל') דהתם מייתי לאסור הנאה מקרא דמשמע מיניה איסור לאו. ואילו בתמורה מייתי מקרא אחרינא דכתיב והיית ובזה ליכא לאו רק איסור עשה הוא דשמעינן מיניה. ולפי מ"ש אין בזה סתירה כלל דקושטא דגם מוהיית שמעינן לאו דארישא. דקרא דכתיב ביה לאו קאי והיית למימר דכל מה שאתה מהווה מאשירה אתה עובר בלאו דלא תביא ליהנות ממנו ובשניהם הוא עובר. וסוגיא אחת מהסוגיות מלמדת על חברתה והעד על זה הסוגיא דמכות דקחשיב לשניהן וכמ"ש רבינו:

הלכה ד

עבודת כוכבים של נכרי אסורה בהנאה מיד וכו' ושל ישראל לא נאסרה בהנאה עד שהיתה נעבדת שנא' ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר שהן עבודתה. ועיין

בלח"מ שהוקשה לו בדברי רבינו דבגמ' פרק רבי ישמעאל איתא דרבי עקיבא דדריש קרא דושם בסתר לומר דאין נאסרה עד שהיתה נעבדת לא מפיק מיניה דאשירה היתה טעונה גניזה אלא מקרא דכתיב לא תטע לך אשירה כל עץ אצל מזבח ה' מה מזבח טעון גניזה אף אשירה טעונה גניזה. ומ"ד דשל ישראל אסורה מיד דריש ושם בסתר לומר שטעונה גניזה וקרא דלא תטע לך אשירה אצל מזבח מבעיא ליה לכדריש לקיש דאמר המעמיד מעמיד בארץ ישראל דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשירה ובמקום ת"ח כאילו נוטעו אצל מזבח. ומשמע דר"ע לית ליה דרשא דר"ל דאיהו דריש קרא דאשירה אצל מזבח לטעון גניזה. ור"ל דריש למעמיד דיין שאינו הגון. וא"כ רבינו שפסק כאן כר"ע איך כתב בהלכות סנהדרין להך דר"ל. ותירץ דרבינו סובר דתרתי ש"מ ור"ע אית ליה דר"ל עיי"ש. ונראה להביא ראיה לדעת רבינו דיש להוכיח דריש לקיש גופיה נמי כרבי עקיבא ס"ל. והוא מדאיתא בסוטה (דף ל"ז) דריש יהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל וכו' ארור האיש וגו' בארור סגי ליה פרש"י בתמיה כופר בעיקר הוא והא לא קשיא רק אליבא דר"ע דלדידיה איירי קרא בעובד פסל. אבל אליבא דר' ישמעאל לא קשיא בארור סגי ליה דהא לא איירי כלל רק בעושה ולא עבדה וא"כ לאו כופר בעיקר הוא. ולפ"ז דמוכח דדרשא דיהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל ס"ל כרבי עקיבא מסתמא דר"ל רבינו נמי כוותיה ס"ל. וא"כ ש"מ דתרווייהו איכא למשמע מקרא דאשירה אצל מזבח. וכמ"ש הלח"מ לדעת רבינו ז"ל:

הלכה י

פירש כוס אחד מן התערובות ונפל לכוסות שנים הרי אלו מותרין. עיין בכ"מ שהקשה דבהלכות מאכלות אסורות גבי רימוני בדן של ערלה אוסר רבינו תערובות השני וכאן מתיר. ותירץ דמדינא בב' תערובות סגי וברימוני בדן החמיר להצריך ג' תערובות מפני שהן דבר שאפשר שיהיה להן מתירין אם יתפרדו הרימונין וראיתי לבעל מגי"ה שבס' משנה למלך בפ"ז דמעילה שהקשה על דברי הכ"מ כאן מדאמר בזבחים (דף ע"ד ע"ב) אבל תרומה דיש להן מתירין הוה אמינא דחמיר וכו' לענין דאינה ניתרת בתערובות בנפל אחד לים. ואיצטריך דר"ל התם דניתרת וא"כ משמע דלא מחמירין בתערובות בדבר שיש לו מתירין טפי מבהכא. ולדידי לק"מ דהא באמת תרומה לא הוה דבר שיש לה מתירין מטעמא דמסקינן בפרק הערל (יבמות דף פ"ב) למאן אי לכהן משרא שרי אי לישראל לעולם אסור. ולא קאמר בזבחים רק דהוי"א דתרומה חשיבי דבר שיש לו מתירין וכדקס"ד דרב אשי מעיקרא בפרק הערל ואיצטריך דר"ל לאפוקי ולומר דלא חמירא מהך דהכא. משום דבאמת לא הוי תרומה דשיל"מ. אבל דבר שיש לו מתירין ממש גם

למי שנאסר קושטא דחמיר טפי. ושוב ראיתי בדברי הריטב"א בחידושיו לפרק הזהב דמבואר משם דפירש ההיא דזבחים כדפרשתי. ובזה נסתלקה קושיית בעל מגיה הנזכר. **ומה** שהקשה הפר"ח על דברי הכ"מ ממ"ש הרב המגיד בפ"א דיו"ט דאף בדבר שיש לו מתירין מתיר רבינו ספק ספיקא. וגם זה אינו מוכרח לדחות דברי הכ"מ כאן דלא דמי לנידון דהרה"מ שם בהלכות יו"ט. דאיירי בספק ביצה שנולדה ביו"ט או בחול ונתערבה דמתיר רבינו התערובות אע"ג שיש לה מתירין למחר. דהתם כל עיקר איסורא דביצה אפילו ודאי נולדה ביו"ט אינה אלא מדרבנן משא"כ ברימוני בדן דערלה דעיקר איסורייהו הוה דאורייתא מחמיר אפי' בספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין. ועוד דאפשר דספק ספיקא דשני תערובות גרע מספק ספיקא דגבי ביצה ספק נולדה ביו"ט שנתערבה דהתם כיון דלא ידעינן אימת נולדה הרי לא איתחזק איסור ודאי כלל מעולם. משא"כ בהך ספק ספיקא דשני תערובות דאיתחזק איסור ודאי מיהא בתערובות הראשון. ומשו"ה אפשר שיחמיר בו רבינו בדבר שיש לו מתירין טפי מבתערובות דספק ביצה:

פרק ח

הלכה ט

אשירה שעבד ישראל בימי קדם לא היתה בטילה לעולם והיתה טעונה גניזה. וכתב הכ"מ שאינו יודע למה סגי בגניזה עיי"ש. ובס' תורת חיים כתב דה"ט דסגי בגניזה משום דלא היו אדוקין כל כך בעבודת גלולים. ובס' פני יהושע בחידושיו לסוכה (דף ל"ה) כתב דהיינו טעמא דסגי בגניזה כשבטלה דסבירא ליה לרבינו דמן התורה מהני ביטול גם לשל ישראל רק מדרבנן לא היתה בטילה וכדעת הגהת אשר"י ומשו"ה סגי בגניזה. והנה לפ"ז צ"ל דקרא דושם בסתר דיליף מיניה בע"ז (דף נ"ב) דאין ביטול לשל ישראל אסמכתא בעלמא הוא. וכ"כ בס' נחלת עזריאל. אך קשה לי דלא משמע הכי בכולא סוגיא דשם (ריש דף נ"ב) דאמר התם דלרבי עקיבא אשירה של ישראל לא היתה אסורה עד שהיתה נעבדת ויליף לה מקרא דכתיב ושם בסתר. וכ"כ רבינו לעיל בפ"ז וקאמר שם לר' ישמעאל דס"ל דאסורה מיד מבעיא ליה קרא דושם בסתר להטעין לשל ישראל גניזה. ואידך פי' ר"ע נפקא ליה מהיקשא דאשירה למזבח מה מזבח טעון גניזה אף אשירה היתה טעונה גניזה ור' ישמעאל מבעיא ליה הקישא למי שמעמיד בארץ ישראל דיין שאינו הגון וכו'. משמע דדרשא גמורה היא להטעין גניזה מן התורה לר"ע מהיקשא ולר"י מושם בסתר מדקאמר דמבעיא להו קראי להכי לכל חד כדאית ליה ואין דרך הגמרא לדקדק כל כך על אסמכתא בעלמא וכמ"ש התוס' בסוטה (דף ל"ב) ובכמה דוכתי.

ועוד קשה לי מהסוגיא (דף נ"ג ע"ב) דדייק מדקאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. פי' ולא היו הכנענים יכולים לאסור האילנות בעבודתן ואי משום הנך דמעיקרא בביטולא בעלמא סגי להו אלא מדפלחו ישראל לעגל גלו דעתייהו דניחא להו בעבודת גלולים וכי אתו הכנענים שליחותייהו דידהו עבדי. ופרש"י שליחותייהו עבדי והלכך הוי עבודת גלולים של ישראל ואינה בטילה עולמית ע"כ. ואי איתא דהא דלא היתה בטילה הוא רק מדרבנן ומן התורה היא בטילה אכתי תקשי קרא דואשריהם דקאמר רחמנא דלסגי בביטולא מדאורייתא ולא סגי במאי דגלו ישראל דעתייהו דניחא להו אא"כ נימא דמן התורה אין לה ביטול. לכך נראה דהעיקר בדעת רבינו כמ"ש התורת חיים דטעמא דסגי בגניזה הוא משום שלא היו ישראל אדוקין כל כך בעבודת גלולים ולפיכך לא אחמור בה רחמנא דלא לסגי בגניזה.

וא"ת דגם לפ"ז תקשי סוגיא הנזכר דאמאי אמר רחמנא ואשריהם תשרפון כיון דעיקר האיסור הוא משום דניחא להו לישראל במה שעבדום הכנענים וה"ל של ישראל והיא אינה צריכה אלא גניזה. וי"ל דמ"מ גריעה הויא מה שעבדום הכנענים בשליחותייהו דישראל מאילו לא עבדום רק ישראל בלחודייהו דהא לא היו אדוקין כל כך. אבל כי עבדום הכנענים שהן היו אז אדוקין נתנו עליהן גם חומר שלהן וחומר של ישראל דאין לה ביטול:

הלכה יא

ואם היתה של פרקים והדיוט אינו יכול להחזירה כיון שחסר אבר ממנה כאילו חסרו כל השברים. משמע דאבר אחד מיהא צריך לחסר אף שהדיוט אין יכול להחזירה. וכתב הכ"מ דס"ל לרבינו דהא דאוקימנא בס"פ כל הצלמים פלוגתא דרב ושמואל בהדיוט יכול להחזירה היינו משום דאי הדיוט אין יכול להחזירה לכו"ע אף לרב א"צ לחסר כל קיסם וקיסם אלא סגי כשחסר אבר אחד. אבל בלא חיסור לא היתה מותרת ושלא כדעת הראב"ד והר"ן שמפרשים דאי הדיוט אין יכול להחזירה א"צ חיסור כלל ולא ביאר טעם לדעת רבינו. ונראה דטעמיה ז"ל שהוקשה לו קושיית התוס' בשבת פרק רבי עקיבא (שבת דף פ"ג ע"ב) דהתם מבעיא לענין טומאה אי היתה מטמאה בשל חוליות ואין הדיוט יכול להחזירה. ומשמע דדוקא לענין טומאה שהיא מדרבנן הוא דמספקא הא לענין איסור הנאה דאורייתא פשיטא דהיתה אסורה ובפרק כל הצלמים משמע דשרי. והיינו משום דס"ל כדעת הראב"ד והר"ן. ומהכרח הקושיא הוצרכו לדחוק ולפרש דלא איירי בפרק כל הצלמים בחוליות גדולות כדאיירי בשבת. אמנם לפי דעת רבינו

מעיקרא לק"מ ואתי שפיר דאירי בסוגיא דפרק כל הצלמים כמו בסוגיא דשבת כיון שאין מחלוקת ביניהם דגם לפי סוגיא דס"פ כל הצלמים אינה מותרת בלא חיסור כלל וצריכא מיהא חיסור אבר אחד: